

## Kritiske Bemærkninger til antike Indskrifter

af

J. L. Ussing.<sup>1)</sup>

2.

En af de interessanteste og mest omtalte Pompejanske Indskrifter er denne:

M · HOLCONIVS · RVFVS · D · V · I · D · TERT  
 C · EGNATIVS · POSTVMVS · D · V · I · D · ITER  
 EX · D · D · IVS · LVMINVM  
 OPSTRVENDORVM · HS ∞ ∞ ∞  
 REDEMERVNT · PARIETEMQVE  
 PRIVATVM · COL · VEN · COR  
 VSQVE · AT · TEGVLAS  
 FACIVNDVM · COERARVNT

(se Corp. Inscr. Lat. I, n. 1252).

Den blev funden 8 Marts 1817 indenfor det Tempels Omraade, som man efter den Tid har kaldt Venustemplet. Efter en Beretning var det i selve Tempelcellen, efter en anden ved Siden af Venushermen i det sydvestlige Hjørne af den omgivende Søjlegaard, se Nissen, Pompeianische Studien S. 214, i ethvert Tilfælde ikke paa den Plads, hvor den oprindelig hørte hjemme. Den er indhugget i en raa Tufplade omtrent Aar 10

<sup>1)</sup> Fortsættelse af Overs. 1878, S. 1—6.

f. Chr. F., se Nissen S. 224. Den bevidner, at Stadens Øvrighed, Duumvirerne M. Holconius Rufus og C. Egnatius Postumus, efter Raadets Bestemmelse for en Sum af 3000 Sestertier har erhvervet Tilladelse til at tillukke nogle Lysaabninger og saa ladet en Mur opføre. Denne Mur kaldes *paries privatus COL·VEN·COR*. Dette læste den første Udgiver, Romanelli, i sin *Viaggio a Pompei etc. I*, p. 162 ff.: *parietem privatum collegii Veneris*, eller for at faa det sidste COR med: *collegii Veneris corporis* eller *corporatorum*, og denne Læsning blev det, der gav Templet Navn af Venustempel. Orelli i sin *Indskriftsamling n. 2416* forstaar det paa samme Maade, men tror rigtignok ikke, at de sidste Bogstaver kunne tydes paa den angivne Maade; han mener, der er en Fejlskrift, og at der skulde have staaet *COL·VENEREOR* eller *VENERIOR*, en Gisning, der ikke tør fastholdes lige over for Synet af Stenen selv, som er givet i Faksimile i Ritschls *Priscæ Latinitatis Monum. epigraph. Tab. XCIV F*. Derimod fremsatte Mommsen i sine *Inscriptiones Regni Neapolitani n. 2201* en ny Tydning. Han læser: *parietem privatum coloniae Veneriae Corneliae*, og denne Læsning er siden almindelig antaget. Jeg tilstaar, jeg har tidligere næret Tvivl, indtil Professor H. Nissen i Strassburg gjorde mig opmærksom paa, at den stadfæstes ved de i Aaret 1875 i Banquieren L. Cæcilius Iucundus' Hus fundne Vøxtavler, som ere udgivne af G. de Petra i *Atti dell' Academia dei Lincei III*, p. 150 ff. og af Mommsen i *Hermes XII*, S. 88 ff. I disse skrives nemlig Stadens Navn for det meste forkortet *C·V·C*, men to Gange finde vi det skrevet fuldt ud, nemlig *Tab. 119: Privatus colonorum coloniae Veneriae Corneliae Pompeianorum ser(vus)*, og *Tab. 125: . . . ndus (colonoru)m coloniae (Vener)iae Corneliae serv(us)*.

Der er altsaa ingen Tvivl om at den Koloni, som Sulla anlagde i Pompeji, blev kaldet *Colonia Veneria Cornelia Pompeii* eller *Pompeianorum*. Det var i den romerske Republiks Tid ikke ualmindeligt, naar der blev anlagt en Koloni i en ældre By, da at give den et nyt Navn efter en Guddom, uden Tvivl

efter den, der særlig betragtedes som Stadens Skytsgud. Saaledes blev i Aaret 183 f. Chr., efter at den etrusiske Stad Caletra var ødelagt, en lille By, der havde hørt dertil, Aurinia, gjort til romersk Koloni under Navnet Saturnia, s. Liv. XXXIX, 55, 9. Plin. H. N. III, 5, 8, 52; og da C. Gracchus i Aaret 123 havde faaet vedtaget en Lov om at der skulde anlægges en Del store romerske Kolonier, anlagdes Minervia og Neptunia, som det synes, i de ældre Stæder Scylaceum og Tarent (Vell. I, 15), se Mommsen i Berichte d. Sächs. Ges. 1849, S. 50; den første kaldes endnu i Hadrians Tid paa en der meddelt Indskrift Colonia Minervia Nervia Aug. Scolacium. Ligesaa blev Carthago kaldt Iunonia, se Plutarch, C. Gracchus 11, og faa Aar senere (118) fik Narbo i Gallien Tilnavnet Martius. Saaledes blev ogsaa Pompeji ved Koloniseringen Aar 88 kaldet Veneria, og vi have endnu et Exempel i den nedfr. under 3 behandlede Lov, idet den spanske By Orsao, som Cæsar efter Slaget ved Munda gjorde til romersk Koloni, fik Navn af Colonia Iulia Genetiva, uden Tvivl af Venus Genetrix, Cæsars Skytsgudinde. Disse officielle Navne formaaede imidlertid ikke at fortrænge de gamle, som stadig vare de almindelige imellem Mand og Mand, og som have holdt sig indtil denne Dag, for saa vidt som Stæderne selv have holdt sig, medens hine ere forsvundne. — For en historisk Betragtning er der saaledes intet paafaldende i at Pompeji kom til at hedde Veneria; det nye ligger derimod i at den ogsaa hedder Cornelia. Dette er et af de første Tegn paa det begyndende Militærherredømme, at en Koloni faar Navn efter den Feltherre, der har erobret Staden, og som nu efter en af ham given Lov befolker den med sine Veteraner og hvem han ellers vil bosætte der. Det er denne Benævnelsesmaade, som fra nu af bliver den almindelige, og snart ganske fortrænger hin; vi faa en Mængde colonia Iuliæ, Augustæ, Claudïæ, Flavïæ o. s. v. — Naar Pompeji fik Navn efter Venus, kom dette formodentlig af at Venus var en Hovedguddom i Staden. Martial IV, 44, 5 kalder den Veneris sedes, og flere Indskrifter nævne Venus



Pompeiana og Venus fisica (d. e. φυσική) i Pompeji. Det er derfor ikke uden Grund, naar Nissen, efter at den tidligere Grund til at kalde det V. for Forum liggende Tempel Venustemplet er falden bort, mener, at dette hellere bør kaldes Ceres' Tempel, og søger Venustemplet i den oldgræske Ruin paa den trekantede Tempelplads, der fra Byens fremspringende Højde har skuet ud over Havet, ligesom han ogsaa i den oftere afbildede Gudinde, der staar og støtter sig paa et Ror, med Murkrone paa Hovedet, en Gren i den ene Haand og et Scepter i den anden, finder den Pompejanske Venus, se Pompeianische Studien S. 329.

Indskriften synes at vise, at Tempeltjenesten er bleven forulempet ved at man fra Nabohusenes Vinduer havde Indkig i den aabne Tempelgaard, og at Kommunen derfor som Templets Værge har tilkjøbt sig Ret til at lukke disse Vinduer, og har udført dette ved at opføre en Mur. Spørger man, hvor denne Mur har ligget, kunde man tænke paa Stedet Nord for Templet, hvor Præsterne antages at have boet. Her findes det saakaldte Præsteværelse, i hvis Væg man har indsat det bekjendte smukke Billede med Silen og Bacchus, s. Overbeck, Pompei S. 89. Det er ikke blot Maaden, hvorpaa dette Billede er anbragt, idet det er taget andensteds fra og her fastsat med Jernkramper, der vidner om en senere Istandsættelse af dette Værelse, men selve Værelset viser sig oprindeligt at have tilhørt Nabohuset og vendt ud til dettes Peristyl, hvis Søjler nu ere indbyggede i Værelsets nordre Mur. Her er altsaa foregaaet en Ombygning; men denne staar i Forbindelse med Erhvervelsen af selve Nabohuset eller en Del deraf, hvilket er noget meget mere end Retten til at lukke nogle Vinduer, og det kan ikke være dette, som Indskriften omtaler. De italienske Lærde Brizio og de Petra have derfor ment, at den i Indskriften omtalte Mur er at søge imod Vest. Dette Terrain er nu fuldstændig afdækket, og man ser, at der V. for Venustemplet oprindelig gik en Gade; denne er nedlagt; Gjenboen har bemægtiget sig en Del af den; Resten, det Rum, der adskiller hans Hus fra Venustemplet, er en 0,76

bred, med Mursten brolagt Smøge, der er aaben mod Gaden Syd for den, men lukket i den nordre Ende. Man kunde nu tænke sig, at Gjenboerne fra Vinduerne i det øvre Stokværk havde kunnet se ned i Tempelgaarden, og at denne Mur var opført for at forhindre dette. Men saa maatte man indenfor denne se Husets Mur med sine Vinduer, og deraf er intet Spor. Heller ikke her finde vi nogen Mur, som vi virkelig kunne identificere med den i Indskriften omtalte. Men idet vi indrømme dette, kunne vi ikke indrømme, at vor Oversættelse af Indskriften skulde være urigtig, eller at den, som Nissen siger S. 223, skulde være en Haan imod Grammatiken. Det maatte, siger han, hedde *ius luminibus obstruendi* og ikke *ius luminum obstruendorum*; *obstruere lumina* kan ikke betyde at bygge op foran andres Vinduer, men kun at tilmure Lysaabninger. Heri har han ikke Uret. Cicero siger p. Domo 44, 115: «*se luminibus obstructurum esse minabatur*», Brut. 17, 66: «*Catonis luminibus obstruxit hæc posteriorum oratio*», og Verr. IV, 36, 79: «*non obstruxit aliqua ex parte monumentum P. Scipionis, sed id funditus delevit*», skal der uden Tvivl læses «*monumento*», se Madvig, Opusc. I, p. 361; og paa den anden Side siger man *obstruere portas, valvas, aures*. Men han har ikke tilstrækkelig overvejet, hvilken Frihed Romerne toge sig i Brugen af Passiv, navnlig at de ikke sjælden anvendte Gerundivet, uagtet Verbets Objekt skulde staa i en anden Kasus end Akkusativ. Jeg kunde anføre Ovid, Her. I, 50: «*vir mihi dempto fine carendus*», thi Ovid vilde ikke som de gamle Komikere sige *careo aliquid*; jeg kunde citere Gell. X, 18, 6: «*ad eas laudes decertandas*», II, 12, 5: «*in concordia adnitenda*»; men jeg vil hellere holde mig til det fuldstændig analoge Exempel «*medendis corporibus*» Liv. VIII, 36, 7, Vell. II, 25, 4 o. a. St., s. Neue, Formenlehre der lateinischen Sprache II, S. 262. Kunde dette siges, have vi ingen Ret til at nægte, at *ius luminum obstruendorum* kan være det samme som *ius luminibus obstruendi*. Og hvad andet skulde det betyde, hvis *lumina* ere Vinduer? Eller paa hvilken

anden Maade kan jeg komme til at lukke Naboens Vinduer, end ved at opføre en Mur foran dem? Han giver mig dog næppe Tilladelse til at sende Haandværksfolk ind i Huset for at gjøre det. Men, siger Nissen, lumina ere ikke Vinduer, det er Dør-aabninger, saaledes som i den Puteolanske Indskrift C. J. L. I, 577, 10: «in eo pariete medio ostii lumen aperito latum p. VI, altum p. VII», og hos Vitruv. IV, 6. Ja visselig er lumen Aabningen i Døren eller Lysningen, saaledes som vi ogsaa kunde sige, og Romerne brugte dette Ord, hvor det kom an paa at skjelne denne fra den omgivende Karm og tydelig udtale, at de antydede Maal ikke indbefattede Karmen med, men deraf følger ikke, at man uden videre kunde sige Lysning i Stedet for Dør, eller at man, naar man vilde have en Dør eller Port tilmuret, vilde sige, at man vilde have en Lysning tilmuret. Det vilde der ikke være Lyset, men Adgangen, det drejede sig om, og ingen vilde falde paa at sige andet end aditus, porta eller ianua.

Nissens Forklaring af Indskriften kræver en nærmere Undersøgelse, da den fornemmelig støtter sig til Iagttagelser paa Stedet selv. Den tilhører oprindelig ikke ham, men R. Schöne, der fremsatte den i det romerske arkæologiske Institut 5 Januar 1866 (s. Bullet. p. 11). De opfatte Forholdet saaledes. Kommunen vil have sit Forum fuldstændig aflukket; det er ikke ret lukket, saa længe der fra Venustemplet er Udgang dertil; derfor tilkjøber den sig Ret til at tilmure disse Udgange (lumina), og den opførte Mur erklæres for at være Kommunens særlige Ejendom, ikke Temples. Dette siges nu at stadfæstes ved de virkelige Forhold. Den omtalte Mur skal være Tempelgaardens Omslutningsmur ud imod Forum. Denne bestaar, Hjørnerne fra-regnede, af 8 Murpiller (der have forskjellig Dybde for derved at hjælpe paa de sammenstødende Grundes Mangel paa Parallelisme) og Fyldingsmuren imellem Murpillerne. Man har bemærket, at disse ikke ere tilbørlig forbundne med Murpillerne, og at de hvile paa et Fundament af Lava, der danner ligesom en Dørtærskel eller et øvre Trin i Niveau med Venustemplets



Omgang, medens der foran dette ligger et lavere Trin af samme Bygningsmateriale i Niveau med Forum; og paa 6 af de omtalte Dørtærskeler vil man endog have fundet de sædvanlige Fordybninger til Træbeklædningen paa Dørstolperne eller Karmen («die gewöhnlichen Rillen, die zur Aufnahme der Holzverschaltung an die Pfosten dienten», Nissen S. 220). Deraf slutes, at her oprindeligt har været Døre, og Nissen mener S. 218, at Tempelgaarden fra først af havde sin Indgang igjennem disse. Dette er nu alt andet end sandsynligt. Den Abnormitet, som Nissen anker over, at der staar en Søjle lige midt for den nuværende Indgang, er saare lille, hvorimod det vilde være meget abnormt, hvis Indgangen fandtes paa Siden og ikke foran Templet; de Undtagelser, der findes fra denne Regel, det gammelgræske Tempel og Isitemplet, blive nødvendige ved Terrainforholdene; men her var ej engang den mindste Anledning til en saa besynderlig Ordning. Hvis der virkelig har været aabne Mellemrum imellem Murrillerne, maa det, som Nissen et andet Sted antyder, have været Boder, Tabernæ, der vendte ud imod Forum, og Tempelgaardens østre Omgang maa have været optaget af disse. Men dette Rum maa da have hørt til Forum og ikke til Templet. Hvis det altsaa senere blev overladt Templet, for at den nu staaende smukke Søjlegaard kunde opføres, var det ikke Templet, der mistede nogle Døraabninger eller lumina, men Forum, der opgav nogle meget indbringende Boder, og det var Forum og ikke Templet, der skulde have Erstatning. Jeg kan derfor ikke tro andet end, at den østre Omslutningsmur har existeret lige saa længe som Templet, og at de Slutninger, man har gjort af Fyldingsmurenes løse Forbindelse og Fundamenterne under dem, ere overilede. Endelig maa det bemærkes, at, hvis den Mur, som Duumvirerne lode opføre, kun var Udfyldningen imellem Pillerne, kunde den ikke betegnes som én Mur; det var da 8 Stykker Mur. Og naar Nissen tænker sig Murrillerne forbundne ved Buer — hvoraf der rigtignok ikke er mindste Spor — saa at det havde været virkelige Porte eller

Bueaabninger, der blev udfyldte, vilde denne Udmuring jo ikke kunne naa op til Taget, ad tegulas, som der staar i Indskriften. Lad os derfor indrømme, at vi ikke vide, hvad det er for en Mur og hvilke Vinduer det er, der omtales i Indskriften. Stenen er, ligesom den bekjendte Indskrift fra den større Badeanstalt, C. I. L. vol. I, n. 1251, ikke funden paa sin Plads, og angaar efter al Sandsynlighed en allerede før Pompejis Ødelæggelse nedreven Mur og andre Forhold end dem, vi nu se Spor af.

Den Stadfæstelse af sin Forklaring, som Nissen S. 223 finder i Indskriftens Ord, er i Virkeligheden ogsaa netop det modsatte. Muren kaldes «*paries privatus coloniae*». Hans Mening er nu, at Koloniens Ejendom kun kan kaldes privat lige over for hele Romerstaten (se Ulpian i Dig. 50, 16, 15, og Gaius smstds. 16). Her staar rigtignok Kommunen Pompeji ikke lige over for det romerske Folk, men for sit eget Tempel. Dette skal imidlertid ingen Forskjel gjøre, da Romerstaten optræder som Religionens Beskytter i hele Riget og derfor tilegner sig Ejendomsretten over alle hellige Steder. Der staar saaledes hos Agrimensorerne p. 56 Lachmann: «*Locorum autem sacrorum secundum legem populi Romani magna religio et custodia haberi debet; nihil enim magis in mandatis etiam legati provinciarum accipere solent, quam ut hæc loca, quæ sacra sunt, custodiantur. Hoc facilius in provinciis servatur; in Italia autem densitas possessorum multum improbe facit et lucos sacros occupat, quorum solum indubitate populi Romani est, etiam si in finibus coloniarum aut municipiorum*». Og den samme Anskuelse fremtræder hos Tacitus, Ann. III, 71, hvor det fortælles, at de romerske Riddere i Anledning af Livias Sygdom havde lovet en Gave til Fortuna Equestris; men da Gaven skulde opstilles, var man i Forlegenhed, fordi der ikke fandtes noget Tempel i Rom for Gudinden med dette Tilnavn; man hjalp sig da med at sende Gaven til Templet i Antium, idet man gik ud fra at Religionen i hele Italien var en Statssag og ikke en Kommunesag (*cunctas cærimonias Italicis in oppidis templaque et numinum effigies*



ius atque imperii Romani esse). Men højst paafaldende, ja i Virkeligheden utroligt, er det dog, at Kommunen skulde kalde sig selv privat lige over for sit eget Tempel, hvis nærmeste Værge den selv netop er, medens Romerstaten kun træder til, naar den ikke opfylder sin Forpligtelse. — Nej, Sagen er, at Ordet *privatus* her ikke modsættes *publicus*, men *communis*; det er det samme som *proprius* eller, for at bruge et mere stringent Udtryk, som *privus*. Da denne Mur sagtens ikke, som Regelen var paa Landet, har staaet i Fod fra Grænseskjellet (se Gaius i Dig. X, 1, 13), men som det var Skik i Byerne har stødt umiddelbart op til Naboens Grund eller Nabohusets Mur, har man ikke fundet det overflødig udtrykkelig at udtale, at det ikke var nogen fælles Mur, men Kommunens udelukkende Ejendom, og at Naboen ingen Del havde i den, hverken Forpligtelse til at vedligeholde den eller Lov til at foretage Forandringer ved den, hugge Huller til Bjælker ind i den eller andet lignende.

---

### 3.

Omtrent 20 Aar efter at de to berømte Broncetavler med de store Stykker af Kjøbstadslovene fra Salpensa og Malaca bleve fundne i Nærheden af Malaga<sup>1)</sup>, dukkede et lignende Fund op ved Osuna, en lille By i Andalusien omtrent 10 geografiske Mile O.S.O. for Sevilla. Det var 3 Broncetavler, skrevne paa samme Maade som de nys omtalte og indeholdende Kapitlerne 91—106 og 122—134 af en lignende Kjøbstadslov. Stedet, hvor de vare fundne, og de nærmere Omstændigheder ved Fundet kjendes ikke; Finderen bevarer en haardnakket Tavshed i denne Henseende, og Rygtet vilde vide, at der vare fundne mange flere Tavler af samme Slags — nogle sagde 15, andre

---

<sup>1)</sup> Se Oversigt 1862, S. 42 ff.

23 — som Ihændehaberne ikke vilde komme frem med; de haabede, mente man, at faa dem bedre betalte ved at bringe dem enkeltvis paa Markedet og falbyde dem paa forskjellige Steder. De 3 Tavler bleve i Aaret 1871 kjøbte af en Borger i Sevilla, Caballero-Infante y Zazo, og Manuel Rodriguez de Berlanga, den samme, som først udgav Lovene fra Malaca og Salpensa, udgav i 1872 disse Tavler, «Los bronces de Osuna» med lithograferede Tavler, der i Skjønhed og Nøjagtighed sammenlignes med Ritschls Monumenta epigraphica. Derefter bleve de Aar 1874 udgivne af Hübner og Mommsen i Ephemeris epigraphica Vol. II, p. 105—151 under Titlen: «Lex Coloniae Juliae Genetivæ Urbanorum sive Ursonis», og «denuo recognita» i samme Bind p. 221—32. Tavlerne vare nemlig i Mellemtiden blevne kjøbte af Marquese Loring i Malaga, Ejeren af Lovene fra Malaca og Salpensa, og Papirsaftryk, som Berlanga sendte de tyske Udgivere, satte dem i Stand til at berigtige et og andet. Snart viste det sig ogsaa, at Rygterne om at der skulde være fundne flere Tavler af Loven, om de end vare overdrevne, dog ikke vare usande. I Efteraaret 1875 tilbød en Borger i Osuna, Francesco Martino Ocaña, Berliner Museet til Kjøbs to nye Tavler af denne Lov. Han forlangte, som man kan tænke sig, en overordentlig høj Pris for dem, og der underhandlede i nogen Tid, inden han kunde bestemme sig til at afstaa dem for hvad Museet vilde give. Imidlertid rygtedes Sagen; den spanske Regjering forbød, at disse Skatte maatte komme ud af Landet, og kjøbte dem selv for den Pris, som Ejeren var bleven enig med Preussen om. Nu findes de i Museet i Madrid. De ere udgivne af Hübner og Mommsen i Ephemeris epigraphica III, p. 91—112, og indeholde Kapitlerne 61—82.

Man ser, vi have kun den mindste Del af denne vidtløftige Lov. Hvor meget vi mangle, kunne vi ikke angive, da vi ikke vide, hvor lang den var; men det, vi have, er særdeles interessant og giver, ligesom Lovene fra Malaca og Salpensa, værdifulde Oplysninger om Enkeltheder i den romerske Statsforfatning;

thi der er ingen Tvivl om, at de romerske Koloniers Forfatninger vare nøjagtige Efterligninger af Moderstatens. Som saadanne værdifulde Bidrag maa nævnes Kap. 62 om Duumvirernes og Ædilernes Kontorpersonale, Embedstjenere og andre Medhjælpere og disses Løn, Kap. 64—69 Bestemmelserne om Religionsvæsenet og Præsterne, Kap. 70—71 om Legene (Duumvirerne skulle holde Lege i 4 Dage, Ædilerne i 3; hver Duumvir skal dertil anvende 2000 Sestertier af sine egne Midler, og faar lige saa meget af Staten; hver Ædil skal ogsaa anvende 2000, men faar kun det halve af Statens Kasse), Kap. 73—79 om Begravelser, om Nedrivning af Bygninger, om Veje og andre vigtige kommunale Sager, Kap. 80—81 om Regnskabsaflæggelse, Kap. 91 om at Præsterne skulle have fast Bolig i Byen, Kap. 94—96 om Jurisdiktionen, 97 om Patronat, 98 om Jordarbejder og det dertil skyldige Hoveri, 99—100 om Vandledning, 101 om Rets-tiden o. a.

Loven er indhugget i Broncetavler af 0,59 Metres Højde. Den Tavle, vi ere visse paa at have fuldstændig (Kap. 91—106, fundet i to Stykker, og derfor betegnet som Tab. I og II, men Bruddet viser, at de have dannet én Tavle), indeholder 5 Spalter; de andre have kun 3, og det er ikke tilstrækkelig oplyst, om de, som Hübner i *Ephem. epigr.* III, p. 89 antager, oprindeligt have havt 5, saa at 2 Spalter i hver af dem ere afbrudte. Alle Tavler synes at have dannet et fortløbende Baand paa Væggen af en stor kommunal Bygning.

Det er Grundloven for den romerske Koloni, hvis Plads det nuværende Osuna indtager. Denne By kalder Strabo III, 2, 2 *Ὀρσων*, Appian Iberic. 16 *Ὀρσων*, Plinius Hist. nat. III, 1, 3, 13 «Urso, quæ Genua Urbanorum (sc. cognominatur)»; i Cæsars *Bellum Hispaniense* kaldes Beboerne Ursavonenses (Kap. 22) eller Ursonenses (Kap. 28), og Staden Ursao (Kap. 26 og 41). Den havde hørt til Cæsars ivrigste Modstandere, blev erobret og gjort til en romersk Koloni. Plinius melder dette, men Koloniens latinske Navn er forskrevet hos ham; den hed ikke Genua,



men colonia Genetiva Julia, som vi se af disse Lovtavler, hvor det i Almindelighed skrives forkortet C · G · I, men Kap. 99 COLON · GEN., Kap. 103 COL · GENET. Navnet Genetiva kommer formodentlig af Venus Genetrix, som ogsaa Hirschfeld har ment (Ephem. epigr. III, p. 102), og henhører til samme Klasse som de i det foregaaende Stykke (S. 180) omtalte Koloninavne. Venus Genetrix var den Juliske Slægts Stammemoder og særlige Skyts-gud (se Preller, Röm. Mythologie S. 389 f.), og i denne By se vi Venus dyrket næst efter de Kapitolske Guddomme, Juppiter, Juno og Minerva (Kap. 71). Navnet Urbanorum hos Plinius, forklarer Mommsen (Eph. ep. II, p. 133) af at Kolonisterne udelukkende skulde være tagne fra Hovedstaden; men de Steder, han anfører (Suet. Cæs. 42, Strab. VIII, 6, 23 og XVII, 3, 15), tale kun om, at Cæsar anbragte en stor Mængde romerske Borgere og navnlig Frigivne i Kolonier, men ikke om, at der nogensinde toges særligt Hensyn til, om de boede i Hovedstaden eller ikke, om det end er naturligt, at en forholdsvis stor Del tilhørte Hovedstadspøbelen. Det forekommer mig sandsynligere, at ogsaa dette Ord hos Plinius er forskrevet, og at der har staaet Stadens egentlige gamle Navn, som ikke godt kunde udelades, Ursaonensium, eller snarere Ursaonum, hvilket Navn Staden jo endnu har bevaret i en noget omdannet Skikkelse.

Kolonien er anlagt kort efter at Cæsar havde endt Krigen i Spanien, som der staar i Lovens Kap. 106: «iussu C. Caesaris dictatoris deducta», ifølge en Lov, som M. Antonius har givet i sit Konsulat Aar 44, se Kap. 104: «qui iussu C. Caesaris dictatoris imperatoris et lege Antonia senatusque consultis plebive scitis ager datus adsignatus [est] erit»; og den er givet endnu i Cæsars levende Live, ikke, som Mommsen, Ephem. II, S. 119 f., med Henvisning til Cicer. Philip. V, 4, 10 mener, strax efter hans Død. Dette følger ikke blot af, at han ikke kaldes Divus Cæsar, men af Ordene i Kap. 66: «Quos pontifices quosve augures G. Caesar, quive iussu eius coloniam deduxerit, fecerit.» Men denne Koloniens Grundlov, som i Henhold til

Cæsars Befaling og Antonius' Lov er udstedt (data) af de første Anlæggere, er os ikke opbevaret i en samtidig Opskrift; Skriften viser tydelig, at Tavlerne hidrøre fra Slutningen af 1ste Aarh. efter Chr. ligesom Tavlerne fra Malaca og Salpensa. Men Malacas og Salpensas Love ere givne paa denne Tid, da de fra skatskyldige bleve gjorte til latinske Kolonier (se Overs. 1862, S. 44 f.); i Ursos eller Col. Genetivas statsretlige Forhold er der ingen Forandring foregaaet; den var romersk Koloni fra Aar 44 f. Chr., og naar disse Tavler ere over 100 Aar yngre, maa Omskrivningen skyldes en særlig Grund, som f. Ex. at den Bygning, hvorpaa de oprindelige Lovtavler vare opslaaede, er brændt, og Tavlerne maatte fornyes.

Denne Omskrivning spores ikke blot i Haandskriften, men ogsaa i selve Gjengivelsen af Texten, hvori der foruden almindelige Skrivfejl ogsaa findes Fejl, der vise, at Skriveren ikke tilbørlig har forstaaet eller i alt Fald ikke har talt korrekt Latin, saasom Kap. 66: «vacatio sacro sanctius esto», Kap. 95, v. 16: «cui ei quae res» for «qui ei cuia res», v. 23 og 34: «feriae dedicales» for «denicales», og, hvad der især er paa-faldende, den almindelige Formel «pecuniae qui volet petitio esto» med Underforstaaelse af Demonstrativet ei, staar kun én Gang rigtig, Kap. 75, ellers altid «cui volet», en Attraktion, som det korrekte Sprog ikke kunde vedkjende sig, se Kap. 61, 81, 92, 93, 97 og 104.

Men endnu værre bliver Forholdet, naar man kommer til den sidste Tavle (Kapitlerne 122—134), som vi hidtil slet ikke have taget Hensyn til. Selv det Ydre er forskjelligt. Haandskriften er en anden, og medens de andre Tavler ere 0,59 Metre høje, er denne 0,60. Texten er saa fuld af Gjentakelser og Vidtløftigheder og af usammenhængende Konstruktioner, at man næppe i nogen antik Indskrift vil finde Mage dertil. Dette er heller ikke undgaaet Mommsen, se Ephem. ep. II, p. 121 f. Han mener, at denne Tavle hidrører fra en endnu senere Tid end de andre, og at man, da en Omskrivning af den sidste

Del af Loven af en eller anden tilfældig Gruud blev nødvendig, har interpoleret den stærkt. Denne Forklaring forekommer mig aldeles utilstedelig. Jeg kunde forstaa, at man under forandrede Forhold forklarede ældre Udtryk med nyere eller supplerede, hvad der syntes at mangle, skjøndt jeg ikke ret fatter, hvorledes dette kunde gaa an i en autentisk Lovtext; men en Masse Tilsætninger, der slet ikke gjøre andet end at forlænge Sætningen og gjøre den uklar, og som ej engang bringes i tilbørlig grammatisk Forbindelse med det øvrige, forekommer mig ikke at vidne om en Omskrivning i en Tid, da Loven endnu var Lov, men om et slet udført moderne Falskneri. Mommsen har gjort opmærksom paa ét Tilfælde. I Kap. 61, 75, 81, 92, 93, 97 og 104 staaer den bekjendte Formel «*eiusque pecuniae qui volet petitio persecutioque esto*» rigtig med Undtagelse af, at der, som ovenfor omtalt, i Almindelighed skrives *cui* for *qui*; men paa den sidste Tavle hedder det Kap. 125, 126, 128, 129, 130, 131 og 132: «*eiusque pecuniae cui eorum volet recuperatorio iudicio aput Hvirum praefectumve actio petitio persecutio ex hac lege ius potestasque esto.*» I Kap. 130 tilføjes endnu «*interregem*» efter «*Hvirum*». Hvis dette var rigtigt, burde det naturligtvis have staaet ogsaa i de andre Kapitler; men det kan ikke være rigtigt; en Interrex er i Kejsertiden uhørt og utænkelig. Om «*recuperatorio iudicio*» er rigtigt, vover jeg ikke at afgjøre, men i saa Fald har det været noget, der fulgte af sig selv, siden det ikke stod paa de foregaaende Tavler, og den hele Tilsætning er aldeles unyttig. Aldeles utilladeligt er det uden al grammatisk Forbindelse tilføjede «*ius potestasque esto*». Det er et ubehjælpeligt Laan fra den ægte Del af Loven, hvor der staaer rigtigt Kap. 62 «*habere ius potestasque esto*», Kap. 66 «*habendi i. p. e.*» og «*spectare i. p. e.*», Kap. 99 «*ducere i. p. e.*»; to Steder er det unægtelig overflødigt, Kap. 100: «*ita ea aqua utatur, quot sine privati iniuria fiat, ius potestasque esto*» og Kap. 103: «*itque ei s. f. s. f. l. i. p. que e.*», d. e. «*sine fraude sua facere liceto*», hvis ikke L bør udelades



som hidrørende fra en Skrivfejl; men intet Sted som paa den sidste Tavle aldeles usammenhængende «*actio petitio persecutio ius potestasque esto.*»

Lignende Urimeligheder finder man næsten ved hvert Skridt. Mommsen har udpeget disse saakaldte Interpolationer ved at understrege dem i Texten, men deres Tal kan med Lethed forøges. Jeg vil gjøre opmærksom paa de utaaelige, fuldstændig tautologiske Gjentagelser i Kap. 124 og i 126 fra v. 38, paa det meningsløse «*de ea re*» i Kap. 125 foran «*adversus ea*», i Kap. 126 foran «*de eo loco dando assignando*», i 130 og 131 flere Gange, inden der endnu er nævnt nogen Ting, samt paa den meningsløse Tilføjelse i Slutningen af Kap. 127: «*uti quod recte factum esse volet, sine dolo malo.*» Næsten endnu umuligere tilføjes det samme «*sine dolo malo*» i Kap. 126, v. 35, ikke efter en enkelt Mands Handling, men efter Ordene: «*cum non minus L decuriones decreverint statuerint.*» I Kap. 128 foreskrives, at Stadens øverste Embedsmænd hvert Aar skulle sørge for, at der vælges Forstandere (*magistri*) til Templerne; der hedder det ikke blot «*suo quoque anno*», men der tilføjes «*magistratu imperioque*» og endnu 2 Gange i samme Sætning «*suo quoque anno.*» I Kap. 130 og 131, v. 44 ff. og 5 ff., hedder det, at ingen maa udnævnes til Koloniens *patronus* eller *hospes* «*nisi de trium partium (de maioris partis) decurionum sententia per tabellam facito, et nisi de eo homine, de quo tum referetur consulatur, decretum decurionum fiet, qui etc.*» Vil man sige, at *facito* begge Gange er en Skrivfejl for *facta*, hvad Mening er der da i den kopulative Forbindelse af disse to Sætninger med *nisi*, eller i Relativsætningen «*de quo tum etc.*», da det foregaaende Demonstrativ har sit nødvendige Relativ i det kort efter følgende *qui*? Og hvad skal man sige om denne Sætning i Kap. 132: «*praeter dum quod ipse kandidatus petitor in eo anno, [quo] magistratum petat, vocar[it] dum taxat [in] dies singulos hominum VIII convivium habeto?*» — En eneste Tilsætning kunde ved første Øjekast synes at gaa ind under Begrebet Inter-

polution. I Kap. 127 staar «magistratus, qui provinc. Hispaniar. ulteriorem Baeticae praeerit obtinebit.» Andalusien hed paa Cæsars Tid Hispania ulterior, men fra Flaviernes Tid Baetica; det kunde altsaa tænkes, at man ved den senere Omskrivning havde tilføjet det nye Navn; men hvorfor saa tilføje et nyt Verbum «praeerit»? og hvorfor putte dette «Baeticae praeerit» ind imellem den anden Sætnings Objekt og Prædikat, saa at enhver grammatisk Forbindelse bliver umulig?

Realitetsfejl ville vi være forsigtige med at tale om, thi man vilde maaske svare, at det kan være paa Grund af mangelfuld Kundskab til Forholdene, at noget forekommer os fejlagtigt uden at være det. Dog maa man uden Tvivl give Mommsen Ret i at, naar det i Kap. 128 paalægges den øverste Embedsmand at vælge magistri fanorum, er der ingen Mening i at sætte aedilis ved Siden af Hvir. Om interrex i Kap. 130 har jeg allerede talt. Men det mest mistænkelige ved hele denne Tavle er i Grunden det, at den slet ikke indeholder noget nyt, at alt er en (overordentlig slet udført) Sammensætning af andensteds fra kjendte Stumper.

Det maa indrømmes, at der ogsaa i den Del af Loven, om hvis Ægthed vi ingen Tvivl have, ikke er hvad vi vilde kalde god Orden imellem Kapitlerne; men saa galt er det dog ikke, at et Kapitel, der er en ligefrem Fortsættelse af et andet, skulde komme 20 Kapitler bagefter. Dette bliver Tilfældet, hvis den sidste Tavle er ægte. Kap. 105 foreskriver, hvorledes der skal forholdes, naar nogen vil anklage en Decurion for at være uværdig til at beklæde sin Plads. Kap. 124 (paa den sidste Lovtavle) foreskriver, at hvis Anklageren er en Decurion, og han faar den anklagede dømt, kan han, om han vil, indtræde i hans Plads. Man ser, de to Kapitler burde staa sammen. Læseren vil med det samme lægge Mærke til en uhyre Forskjel i Stilen.

Til Slutning ville vi bede Læseren sammenligne Kap. 97 med Kap. 130, og det ikke blot Stilen, men ogsaa Indholdet. De handle begge om det samme, nemlig om hvem der maa ud-

nævnes til Patroner, og hvorledes dette skal ske. Allerede dette er næppe muligt, at to Kapitler i samme Lov have handlet om det samme, men hvad skulle vi nu sige, naar deres Bestemmelser ere aldeles forskellige? I Kap. 97 kræves der, hvis man vil gaa uden for de naturlige Patroner, Koloniens Anlæggere og deres Efterkommere, en Beslutning af Decurionerne taget med absolut Majoritet ved skriftlig Stemmegivning i et Møde, hvor mindst 50 (uden Tvivl Halvdelen af det hele Antal) ere til Stede. I Kap. 130 mangler det første Forbehold, men man maa overhovedet ikke optage nogen, undtagen han «cum ea res agetur, in Italia sine imperio privatus erit». (Hvem kan forstaa Meningen med denne Bestemmelse?) Dernæst skal Bestemmelsen tages ved skriftlig Stemmegivning af to Trediedele af Decurionerne. Efter Kap. 97 bliver den Duumvir, der handler imod den givne Bestemmelse, at mulktet med 5000 Sestertser, i Kap. 130 bestemmes Mulkten til 100,000.

Da der altsaa ikke kan være Tvivl om at den sidste Tavle er uægte, forstaar man, hvorfor de første Opdagere og Ejere af Indskriften omgave Fundet med saa stor Hemmelighedsfuldhed. De havde i Sinde at mangfoldiggjøre deres Kapital ved at lave flere Tavler af samme Art. Den tekniske Del af Arbejdet synes at være godt gjort, thi hverken Dr. Berlanga eller Marquese Loring har jo anet Uraad — Eftergjørelsen af Antikviteter drives ogsaa nu til Dags med stor Virtuositet — men Forfatterskabet er faldet mindre heldig ud. Saa snart den eftergjorte Tavle er bleven færdig, er den bleven solgt tilligemed den ene af de ægte Tavler (Kap. 91—106); de to andre har Ejeren holdt tilbage, formodentlig for at bruge dem til at lave andre efter; men han har sagtens ikke kunnet komme ud af det — maaske han har mistet en Medhjælper — og saa har han besluttet at sælge dem til Preussen. Ja maaske han endnu gemmer eller arbejder paa en uægte Tavle, hvormed han en skjøn Dag kan overraske Verden og berige sig selv.

---